

מיכה יוסף ברדיצ'בסקי

(70 להיוולדו)

האדם, ודי לו בדרך אחד, או בדפים מעטים מאד.

בניתוח המצבים הנפשיים מדייק ברדיצ'בסקי לאיש מדע, וכשם שאיש המדע, העוסק בנסיונות מכניס לתוך החומר אשר לפניו אלמנט חדש כדי לקבל תוצאות מפתיעות ולגלות אמת חדשה, כך מכניס ברדיצ'בסקי מאורע חדש לחיי האדם הנתונים ועומדים, ועל ידי כך הוא יוצר שלל צבעים מפתיעים עולם חדש, וכמו שאיש הנדסה מוכיח במשפטים אחדים אמת מתמטית, כך יודע ברדיצ'בסקי להראות את דרך האדם אל התהום, במשפטים ספורים, שאין מפלט מהכרחיותם.

זאת התהום הזו עטף שירה של בעל-אגדה, אשר מאז האגדות הקדומות, שאסף לנו ביאליק ב"ספר האגדה", לא קם לנו כמוהו: זוהי האגדה אשר בלעדיה לא יובן כל טעם החיים, ושאותה רוקם העם יום-יום מסביב לכל המעשים והאנשים שזכו לכך.

משורר היופי הוא ברדיצ'בסקי, משורר רך המודעוץ מהכיעור שבאדם, מבגד מרושל, מאי-ינקיון, הוא יצר אגדות רבות על השפעת יומי האשת, והרבה סיפור על האדם הטובע את חותם רוחו על מעונו.

ברדיצ'בסקי חתר לגלות את ההשפעה ההדדית שבין האשה והגבר, את מסיבות הזיווג המעלות את האנשים או מורידות אותם, מביאות אושר או ממיטות אסון, כאן העינו לנגוע בתעלומת חיי הגפוש אשר מעטים נגעו בהן.

הוא פתח את מקורות הדת, את מעין הכמיהה לנסתר, את הצורך להרגיש את עול המוסר ולגשור גשר בין האדם לגורל, בין רצונו ובין מפלותו.

זאת האדם הקדמון גילה בקרב איש

אחרי שמנדלי ושלום עליכם יצרו את היהודי הטיפוסי, את האזונים הגדול, את האומה שהיא מניפובקה וכתיבאלובקה ואת היהודי שהוא מנחם מגדל, ובדרך זו יצקו דפוסי נצח לגלות, לעניה, לחולשתה, לנגעיה ולפרנסותיה — הוכנה הקרקע לדור השני בספרות, דור זה צרף להתלבטות הלאומית גם את התלבטות האדם וצלל במעמקי הגודל של היחיד. לדור הזה שייכים ברנר וגנסין, שופמן וברדיצ'בסקי. הגדול ביהם בשנים והגדול בשירה היה ברדיצ'בסקי, ואם גם גורל האומה ליוזה אותו תמיד, ואנשי סיפוריו כולם עבריים הם, עמוסי ירושת העבר וכבולים לדפוסי חיים עבריים, הרי חידושו העיקרי כזה שהוא היה חוקר הנפש ומשורר הנפש של היחיד, וכל גבור שלו לא רק שאינו מודהה עם המיליונים אלא אין שני דומה לו.

לפי צמצום הרצאתו הרי ברדיצ'בסקי ניגוד גמור למנדלי ושלום עליכם. פסור קין קצרים, וברומן שלו בן מאות הדפים, אין כל שיחה, אין הוא מיתס כל ערך לשיחת האדם, כלביטוי מהותו, די לל במשפטים בודדים הנפלטים מפי אנשיו ברגעים המכריעים שבחיהם, האלה הן אותן המלים המעטות הנאמנות להלך הנפש, שהאדם אומר אותן רק לעתים רחוקות מאד בחייו, ואיך נפיר את האדם? ההכרה הראשונה תהיה לפי בגר דיו, ביתו, הליכתו, הרגלי חייו ועבודתו, בעיקר לפי דברים "קטנים" שהם לכאורה פחותי ערך, אולם כעיני חוקר הנפש הם המכריעים. אבל את האדם כולו גראה בשעה שפורץ שני בחייו, כשמאורע לא רגיל יקום ויזעזע את נפשו ויגלה אותה, ובספר ברדיצ'בסקי על המאורע הזה — זיספר על כל גודל

לפניו ואת ההכרה שהיה בשגיאותיו, את החטא ואת גמולו והבין את חוקי הירושה ששלטו בו וגם את חיי אבותיו יבין ואת המקריות האיומה יראה, אשר על פיה מקבל האדם את ההחלטות המכריעיות של חיינו וגם את חוק הברזל השליט במקריות הזאת, וראה אז את כוחו של האדם וחולשתו גם יחד, וידע היכן הוא הגבול אשר אליו יגיע האדם והלאה — גדורה הדרך. ואחרי שיבין את כל זאת וירגיש את עצמו בודד וראה את האנשים הקרובים אליו והנה הם בודדים, כל אחד לעצמו, וידע שהכל מסביב, גם זה שנראה לו חשוב מאד וגם זה שמילא בהמולתו את חלל כל היום, והנה כל זה עוד לא העיקר בחיי היחיד, והכוחות המעלים ומורידים, הבונים וההורסים את חיי האדם, יושבים כמעמקי נפשו ודמה ומהם פתח רזנים.

במכתבי ברנר אל מיכה יוסף ברדי"צ' בסקי יש שורות: „וכותב אני לך באותם הרגשות שביחס למחמד-הנפש ולמרכזי-גועי-הרוח. כי הנה דוקא בימים האלה קראתי — ברביעית או בחמישית — את כל ספוריך ושיריך וחזוניתי עוד פעם כפי גדול השגה ועומק השגה והייתי עוד פעם את אותו העצב ואת אותו הצער“.

רחל בצנלסון

התרבות — את האדם הרוצה לרצוח את זה שעומד לו בדרכו את האדם השש לקראת דם.

הוא התעמק בירושת הדורות, בקשר שבין אבות ובנים, אחים ואחיות וצבר בשאלה הזו חומר רבי-ערך המזכה לפירוש המדע. ומגילת הכותרת 'יצר את „מרים“, זאת הנערה-האדם הכואבת את כל כאבי הדור.

בשנות חייו האחרונות התרכז בעיני קר בשאלת החטא וענשו. אז כתב את הרומן „מרים“ זאת הסיפור „בסתר רעם“, ובהם הגיע להערכות שלו על מעשי החטא: יש ומקורו של החטא נעוץ במסירת קדומה ובנטיות האדם שהיו לפניו עוד נטיות תים, כשהדברים האסורים היום נחשבו עוד למותרים וגם לקדושים. יש וכמיהת הגוף — זאת אש החשק הנכבעת תמיד בפני המוסר המקובל והמצייתת לקול ה„שכל“ — תשבור את כבליה, תחוקם נגד רודיה נתכפוש את הרצון. יש שאדם מוצרף לחטא, משום שגרשו אותו מחד לתו וסתמו לפניו את הדרך אל אשר מגיע לה ומשסה מדרכו הוא, אבדה לו כל דרך ונתיבות עקלקלות מושכות את לבו, והוא הועה ושוקע במדרגה למדרגה עד יאבד בתוהו. יש ותר קיטמן יחידים נגד הצבור ובין המתקור ממים — מוסרים ומורסים וזונות, השוני אוס את הכלל והרוצים להתעלל בו, ולהבדיל — גם יחידים-נאבקים, המחפדים דרכים חדשות בדת ובמוסר, והצד בוד קנא ונוקם גם מאלה וגם מאלה. והפחד הזה אשר יאתו לרוב את החוטאים אחרי אשר יבצעו את מעשיהם אינו אלא התפכחות של אדם בריא, הרוצה לחיות בשלום עם עמו ועם אלהיו. וענה היא התרגשות-התשובה כהתרגשות אשר בשעת החטא, ואף היא אוחזת בכל גימי הנפש ומחפכת אותה.

משירי הכגרות הוא ברדי"צ' בסקי, משירי לאדם אשר הגיע לנקודה שלמעלה ממנה לא יעלה עוד ולמד דברים שנעלים מתם כבר לא ילמד, וכאשר יביט אחורנית וראה את שגיי אותו ששגג וראה את הבחירה שהיתה